

LUẬN VỀ CHÍNH TRỊ LA MÃ

TỪ MƯỜI QUYỂN ĐẦU
LỊCH SỬ LA MÃ CỦA TITUS LIVIUS

DISCORSI SOPRA LA PRIMA DECA DI TITO LIVIO

Tác giả: Niccolò Machiavelli (1469 – 1527)

Xuất bản lần đầu năm 1531

Tác phẩm thuộc về công chúng

LUẬN VỀ CHÍNH TRỊ LA MÃ: TỪ MƯỜI QUYỂN ĐẦU LỊCH SỬ LA MÃ CỦA TITUS LIVIUS

Dịch từ ấn bản tiếng Anh "Discourses on the First Decade of Titus Livius" của dịch giả Ninian Hill Thomson (1830-1921), xuất bản năm 1883

Bản dịch tiếng Việt © Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam

Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam xuất bản, bìa mềm, tay gấp, 2026

Thiết kế và trình bày: Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam

Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam – thành viên của Alpha Publishing Group.

CÔNG TY CP SÁCH OMEGA VIỆT NAM (OMEGA PLUS) thành lập tháng 9/2016 với định hướng xuất bản tri thức nền tảng trong lĩnh vực Khoa học Nhân văn, Khoa học Tự nhiên, Chính trị – Xã hội, Triết học, Nghệ thuật... Đến nay, chúng tôi đã xuất bản gần 500 đầu sách thuộc 7 tủ sách, bao gồm: Kinh điển, Sử Việt, Khoa học, Nhân vật Vĩ đại, Nghệ thuật, Tủ sách Đòi người và Tủ sách Y sinh. Thông qua việc xuất bản các ấn phẩm có giá trị, mang hàm lượng tri thức cao, qua các hoạt động nhằm đưa tri thức hữu ích đến cộng đồng, Omega Plus mong muốn đóng góp theo cách riêng vào sự phát triển đang ngày càng mạnh mẽ của xã hội.

Không phần nào thuộc sở hữu của Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam và được chủ sở hữu nhượng quyền trong xuất bản phẩm này được phép sao chép, lưu trữ trong hệ thống truy xuất hoặc truyền đi dưới bất kỳ hình thức nào hoặc bằng bất kỳ phương tiện nào gồm điện tử, cơ khí, sao chụp, ghi âm hoặc mọi hình thức và phương tiện khác mà không có sự cho phép trước bằng văn bản của Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam. Chúng tôi luôn mong muốn nhận được những ý kiến đóng góp của quý vị độc giả để sách ngày càng hoàn thiện hơn.

Biên mục trên xuất bản phẩm của Thư viện Quốc gia Việt Nam

Machiavelli, Niccolò

Luận về Chính trị La Mã : Từ mười quyển đầu Lịch sử La Mã của Titus Livius / Niccolò Machiavelli ; Dịch: Trịnh Huy Ninh, Trịnh Ngọc Minh. – H. : Nxb. Hà Nội ; Công ty Sách Omega Việt Nam, 2026. – 432 tr. ; 24 cm

1. Lịch sử cổ đại 2. Chính trị 3. Nhà nước 4. La Mã

937.01 – dc23

HNLF0532p-CIP

Góp ý về sách, liên hệ về bản thảo và bản dịch: info@omegaplus.vn

Liên hệ ebooks, hợp tác xuất bản & truyền thông trên sách: truyenthong@omegaplus.vn

Liên hệ dịch vụ bản quyền, xuất bản, ký gửi và phát hành: dichvu@omegaplus.vn

Niccolò Machiavelli

Trịnh Huy Ninh - Trịnh Ngọc Minh dịch

LUẬN VỀ CHÍNH TRỊ LA MÃ

TỪ MƯỜI QUYỂN ĐẦU
LỊCH SỬ LA MÃ CỦA TITUS LIVIUS

⊕MEGA⁺

NHÀ XUẤT BẢN
HÀ NỘI

ĐỘI NGŨ TRIỂN KHAI OMEGA+

Phụ trách chung: Trần Hoài Phương

Phụ trách xuất bản: Hà Thị Kim Ngân

Điều phối xuất bản: Nguyễn Quang Diệu

Phụ trách bản quyền: Thiên Hương

Biên tập viên: Hoài Nguyên

Thiết kế bìa: Hoàng Duy Khánh

Trình bày: Vũ Lê Thư

Thư ký xuất bản: Bùi Huyền

ĐƠN VỊ HỢP TÁC TRUYỀN THÔNG

TRẠM ĐỌC

<https://www.facebook.com/tramdocvn>

website: <http://tramdoc.vn/>

Mục lục

Niccolò Machiavelli gửi Zanobi Buondelmonti và Cosimo Rucellai Health	17
---	----

QUYỂN I

Lời nói đầu		20
Chương I	Về khởi đầu của các thành phố nói chung, đặc biệt là của thành Rome	22
Chương II	Bàn về các kiểu chính quyền khác nhau; và việc liệu khối cộng đồng Rome thuộc về kiểu nào trong số ấy	27
Chương III	Về những biến cố đã dẫn tới sự xuất hiện của các quan bảo dân ở Rome; nhờ đó nền cộng hòa càng thêm hoàn thiện	34
Chương IV	Bất đồng giữa Viện Nguyên lão với người dân ở Rome đã mang lại cho Rome tự do và sức mạnh	35
Chương V	Bàn về việc để lực lượng nào bảo vệ tự do chung thì an toàn hơn: thường dân hay quý tộc; và kẻ tìm cách giành lấy quyền lực hay kẻ tìm cách giữ lấy nó mới là nguyên nhân lớn hơn gây ra hỗn loạn	38
Chương VI	Liệu ở Rome có thể thiết lập một chính quyền dàn xếp được bất đồng giữa thường dân với Viện Nguyên lão hay không	41
Chương VII	Để bảo toàn tự do trong một nhà nước thì phải có quyền tố cáo	47
Chương VIII	Quyền tố cáo hữu ích bao nhiêu thì sự vu khống cũng gây đau đớn bấy nhiêu trong một khối cộng đồng	51
Chương IX	Việc trao cho khối cộng đồng các thể chế mới hoặc tái thiết các thể chế cũ trên một cơ sở hoàn toàn mới phải là việc của một người	54

Chương X	Người sáng lập nên một vương quốc hay khối cộng đồng đáng được ca ngợi bao nhiêu, kẻ lập nên một chế độ chuyên chế đáng bị chê trách bấy nhiêu	58
Chương XI	Về vấn đề tôn giáo ở Rome	62
Chương XII	Việc đề cập đến tôn giáo là rất quan trọng; và Italy, thông qua Giáo hội La Mã, vì thiếu nó nên đã bị hủy hoại	66
Chương XIII	Về việc người La Mã dùng tôn giáo để lập nên thể chế cho thành Rome, để làm việc khó và dẹp yên rối loạn	69
Chương XIV	Người La Mã giải điểm báo cho hợp theo nhu cầu; tỏ ra thận trọng tuân theo các nghi thức tôn giáo ngay cả khi bị buộc phải bất chấp chúng; và bất kỳ ai hấp tấp khinh thường tôn giáo đều bị trừng phạt	72
Chương XV	Người Samnium đã cầu viện tôn giáo, xem đó như phương kế cuối cùng trong vận mệnh thể thảm của họ ra sao	74
Chương XVI	Một dân tộc quen sống dưới quyền một vị quân vương, nếu bỗng dâu được tự do khỏi quyền ấy thì họ sẽ khó lòng giữ nổi tự do đó	76
Chương XVII	Một dân tộc tha hóa thì khó mà giữ nổi tự do đã giành được	80
Chương XVIII	Làm sao giữ được cho chính quyền tự do tồn tại trong một thành phố suy đồi, hoặc làm sao thành lập được nếu chính quyền đó chưa tồn tại	83
Chương XIX	Một quân vương yếu đuối có thể cầm cự theo sau một quân vương hùng mạnh, nhưng sẽ không vương quốc nào trụ nổi nếu đi theo một quân vương yếu đuối	87
Chương XX	Hai vị quân vương anh dũng liên tiếp trị vì đem đến kết quả tuyệt vời: các khối cộng đồng được tổ chức tốt sẽ bảo đảm được những nhà cai trị anh dũng kế vị, những người mà quyền lực và sự lớn mạnh của họ được mở rộng nhanh chóng	89

Chương XXI	Một vị quân vương hay một khối cộng đồng mà không có quân đội quốc gia thì thật đáng trách thay	90
Chương XXII	Cần lưu ý gì trong cuộc đấu giữa ba người nhà Horatii của Rome với ba người nhà Curiatii của Alba	92
Chương XXIII	Đừng bao giờ nên mạo hiểm toàn vận mệnh vào nơi ta không thể dồn hết toàn lực của mình; bởi thế, việc canh giữ một hẻm núi thường gây tổn thất	93
Chương XXIV	Các nhà nước quy củ luôn có phần thưởng và hình phạt dành cho công dân của mình; và không bao giờ cân nhắc bỏ qua hành vi bất chính vì công trạng	95
Chương XXV	Người nào muốn cải tổ thể chế của một nhà nước tự do chỉ ít phải giữ lại vẻ giống những phương thức cũ	97
Chương XXVI	Một vị quân vương mới phải làm mới hết mọi thứ trong thành phố hay trong tỉnh mà ông ta chiếm được	98
Chương XXVII	Con người hiếm khi biết làm sao để tốt hẳn hay xấu hẳn	99
Chương XXVIII	Do đâu mà người Rome lại ít vô ơn với công dân của mình hơn người Athens?	100
Chương XXIX	Giữa dân chúng và vị quân vương, ai vô ơn hơn?	102
Chương XXX	Làm sao để các vị quân vương và khối cộng đồng tránh được thói vô ơn; và một thống lĩnh hay công dân tránh khỏi việc bị thói ấy hủy hoại	106
Chương XXXI	Các thống lĩnh La Mã không bao giờ bị trừng phạt quá nghiêm vì hành vi sai trái; và khi nền cộng hòa bị tổn thất chỉ do họ thiếu hiểu biết hoặc thiếu óc phán đoán, họ hoàn toàn không bị phạt	108
Chương XXXII	Một vị quân vương hay khối cộng đồng không nên trì hoãn việc ban phát phúc lợi cho đến khi chính họ gặp cảnh khó khăn	110
Chương XXXIII	Khi một tai họa đã phát sinh hoặc gây nguy khốn cho nhà nước, tùy cơ ứng biến sẽ an toàn hơn là đáp lại nó bằng bạo lực	112

Chương XXXIV	Bàn về việc quyền lực của quan độc tài làm lợi chứ không gây hại cho nền cộng hòa La Mã: không phải quyền lực được trao cho từ bầu cử tự do của nhân dân, mà thứ quyền lực do những công dân đầy tham vọng chiếm lấy cho riêng mình mới là tai hại cho một nhà nước	115
Chương XXXV	Tại sao việc thành lập decemvirate ở Rome, mặc dù được thực hiện thông qua quyền bầu cử tự do và công khai của công dân, lại gây tổn hại đến quyền tự do của nền cộng hòa ấy	118
Chương XXXVI	Những công dân đã từng giữ chức vụ cao hơn trong một khối cộng đồng chung không nên coi thường các chức vụ thấp hơn	120
Chương XXXVII	Bàn về tai họa do Luật Ruộng đất gây ra ở Rome: việc thông qua một luật trái với tập quán cổ xưa và có hiệu lực hồi tố nghiêm ngặt lại trở thành một nguồn bất ổn lớn trong khối cộng đồng	122
Chương XXXVIII	Các nền cộng hòa yếu kém thường nhùng nhằng và thiếu quả quyết; đường lối của họ phụ thuộc nhiều vào sự bức thiết hơn là lựa chọn	125
Chương XXXIX	Những sự cố tương tự thường xảy ra với các nhà nước khác nhau	129
Chương XL	Bàn về việc thành lập decemvirate tại Rome và những điều cần lưu ý; ngoài nhiều vấn đề khác, chương này cho thấy bằng cách nào mà cùng một nguyên nhân lại có thể dẫn đến sự an toàn hay hủy diệt của một khối cộng đồng	131
Chương XLI	Vội vàng chuyển từ khoan dung sang khắc nghiệt hay từ khiêm nhường sang kiêu ngạo là việc thật chẳng khôn ngoan	137
Chương XLII	Con người dễ bị tha hóa đến mức nào	137
Chương XLIII	Những người chiến đấu vì sự nghiệp của mình là những chiến binh giỏi và kiên định	138
Chương XLIV	Đám đông bất lực khi không có người đứng đầu, và chúng ta không nên vừa đe dọa vừa xin phép cùng một lúc	139

Chương XLV	Việc không tuân thủ luật đã ban ra thật là một tấm gương xấu, đặc biệt là ở nhà lập pháp; và việc mỗi ngày lại tái diễn những hành vi bất công trong thành phố là tai hại nhất cho người cầm quyền	140
Chương XLVI	Con người leo lên hết nấc này đến nấc khác trên thang tham vọng, đầu tiên tìm cách thoát khỏi tổn thương rồi sau đó lại làm tổn thương người khác	142
Chương XLVII	Người ta dù tự dối mình về những chuyện chung chung nhưng lại xét đoán đúng đắn trong những tình huống cụ thể	144
Chương XLVIII	Ai không muốn trao chức vụ cho kẻ vô dụng và tệ hại thì nên tìm cách để nó được đòi về cho một kẻ hoàn toàn vô dụng và tệ hại hoặc cho một người cao quý và tốt bụng hơn hết thảy	148
Chương XLIX	Nếu các thành phố khởi sinh từ tự do, như Rome, còn khó soạn ra luật bảo vệ tự do cho mình, thì các thành phố ban đầu bị khuất phục sẽ thấy việc ấy là gần như không thể	149
Chương L	Không một hội đồng hay vị quan nào có quyền ngăn trở chính quyền của một thành phố	152
Chương LI	Việc mà một quân vương hay một nền cộng hòa làm do cấp thiết, nên được làm như do lựa chọn	153
Chương LII	Để kiểm chế sự ngạo mạn của công dân đang ngày một quyền thế trong nhà nước, không có cách thức nào an toàn, hoặc ít bị phản đối, bằng chặn trước trên những đường mà anh ta mưu tính tiến thân	154
Chương LIII	Người dân bị lừa dối bởi màn phô trương cái lợi sai lệch thường ước ao điều sẽ dẫn họ đến chỗ bị hủy hoại; và những hy vọng lớn lao cùng những lời hứa không biết sợ dễ dàng lay chuyển họ	157
Chương LIV	Bàn về uy quyền vô biên mà một người cao quý có thể dùng để kiểm chế đám đông quá khích	161
Chương LV	Chính quyền được điều hành dễ dàng trong thành phố mà nhân dân không bị tha hóa; một lãnh địa vương hầu là điều không thể khi còn bình đẳng, và một nền cộng hòa là điều không thể khi không còn bình đẳng	162

Chương LVI	Khi tai ương lớn sắp giáng xuống một thành phố hay một quốc gia, người ta thấy dấu hiệu báo trước, và các nhà tiên tri xuất hiện để tiên đoán chúng	167
Chương LVII	Nhân dân hợp lại thì mạnh, tách ra thì không đáng vào đâu	168
Chương LVIII	Quần chúng khôn ngoan và kiên định hơn vị quân vương	170
Chương LIX	Chúng ta có thể tin tưởng nhất vào liên minh hay khối đồng minh nào: với các khối cộng đồng hay với các vị quân vương	176
Chương LX	Chức quan chấp chính và tất cả các chức vụ quan trọng khác ở Rome được trao không phân biệt tuổi tác	178

QUYỂN II

Lời nói đầu		181
Chương I	Liệu để chế mà người La Mã có được là nhờ lòng anh dũng hay nhờ vận mệnh?	185
Chương II	Người La Mã đã tranh đấu với những dân tộc nào? Các dân tộc ấy đã bảo vệ tự do ngoan cường ra sao?	189
Chương III	La Mã trở nên vĩ đại nhờ tiêu diệt những thành phố xung quanh, và nhờ sẵn sàng chấp nhận trao cho người lạ quyền công dân	195
Chương IV	Các khối cộng đồng phải theo ba phương pháp để bành trướng quyền lực	197
Chương V	Những thay đổi trong giáo phái và ngôn ngữ, những trận lũ lụt và dịch bệnh xảy ra, thảm đều xóa nhòa ký ức về quá khứ	203
Chương VI	Các phương pháp mà La Mã dùng để tham chiến	205
Chương VII	Số đất người La Mã giao cho mỗi dân khai khẩn thuộc địa	208
Chương VIII	Tại sao một số dân lại rời bỏ vùng đất quê hương mà tràn sang đất của người khác?	208
Chương IX	Bàn về những nguyên nhân thường đưa đến chiến tranh giữa các nhà nước	212

Chương X	Trái với quan điểm tầm thường, tiền bạc không phải là sức mạnh của chiến tranh	214
Chương XI	Liên minh với một quân vương hữu danh vô thực là điều không khôn ngoan	218
Chương XII	Khi xâm lược đã cận kề, nên chủ động ra đánh hay chờ đợi?	219
Chương XIII	Con người từ số mệnh hèn mọn vươn được lên cao sang là nhờ mưu gian chứ không phải bằng vũ lực	224
Chương XIV	Người ta thường mắc sai lầm khi nghĩ có thể dùng khiêm nhường để chế ngự kiêu ngạo	226
Chương XV	Một nhà nước yếu kém luôn mập mờ khi ra quyết định, mà những quyết định trễ tràng thì luôn tai hại	228
Chương XVI	Binh lính thời nay xa rời hẳn các phương pháp tác chiến thời xưa	231
Chương XVII	Quân đội ngày nay nên dành cho pháo binh tầm quan trọng thế nào; và liệu ý kiến thường nhận được về nó có đúng không	235
Chương XVIII	Uy tín của người La Mã và điển hình tác chiến kiểu cổ khiến ta coi trọng bộ binh hơn kỵ binh	242
Chương XIX	Việc thôn tóm của các quốc gia bị cai quản kém và không noi theo các phương pháp dũng mãnh của La Mã có xu hướng dẫn đến hủy hoại họ hơn là mở rộng	247
Chương XX	Những mối nguy mà quân vương hoặc nền cộng hòa phải chấp nhận khi sử dụng lính đánh thuê và quân trợ chiến	252
Chương XXI	Capua là thành phố đầu tiên mà người La Mã cử praetor đến; và chuyện này phải đợi mãi đến bốn trăm năm sau khi họ bắt đầu tiến hành chiến tranh mới xảy ra	254
Chương XXII	Trong những vấn đề quan trọng, người ta thường xét đoán sai	256
Chương XXIII	Trong việc trừng phạt những kẻ phụ thuộc mình khi cần phải thế, người La Mã luôn tránh các biện pháp nửa vời	259

Chương XXIV	Các pháo đài thường có hại nhiều hơn có lợi	263
Chương XXV	Kẻ tấn công một thành phố chia rẽ đừng nghĩ đến chuyện chiếm đóng nó nhờ sự chia rẽ	271
Chương XXVI	Chế giễu và lăng mạ sinh ra hận thù đối với kẻ hành xử như vậy, chứ chẳng đem đến lợi lộc gì cho anh ta	273
Chương XXVII	Các quân vương và các nền cộng hòa khôn ngoan nên hài lòng khi giành được chiến thắng, vì khi họ không hài lòng, chiến thắng thường trở thành thất bại	275
Chương XXVIII	Làm ngơ, không khắc phục những gì bị than phiền, dẫu chung hoặc riêng, đều nguy hiểm cho một quân vương hoặc khối cộng đồng	278
Chương XXIX	Vận mệnh che mờ tâm trí con người khi không muốn họ cản trở ý đồ của nó	280
Chương XXX	Các quân vương và khối cộng đồng thực sự hùng mạnh không mua tình thân bằng tiền, mà bằng lòng dũng cảm và danh tiếng của mình	283
Chương XXXI	Bàn về mối nguy khi tin kẻ bị trục xuất	287
Chương XXXII	Người La Mã có bao nhiêu cách để chiếm thành?	289
Chương XXXIII	Người La Mã giao phó toàn quyền cho các chỉ huy quân đội	292

QUYỂN III

Chương I	Để một giáo phái hay khối cộng đồng tồn tại dài lâu thì thường phải đưa nó về lại lúc khởi đầu	296
Chương II	Đôi khi giả vờ ngu ngốc lại là khôn ngoan	301
Chương III	Để bảo vệ tự do vừa giành được, ta phải giết các con của Brutus	303
Chương IV	Một kẻ tiếm quyền không bao giờ được an toàn trong vương quốc khi những người bị hấn tiếm quyền vẫn còn sống	304
Chương V	Vị vua cha truyền con nối có thể mất vương quốc như thế nào	306
Chương VI	Về những âm mưu	308

Chương VII	Tại sao những thay đổi từ tự do sang nô lệ cũng như từ nô lệ sang tự do, đôi khi diễn ra không cần đổ máu nhưng đôi khi lại sặc mùi máu tanh	332
Chương VIII	Ai muốn thay đổi một khối cộng đồng, phải chú ý đến tính chất và tình trạng của nó	333
Chương IX	Để luôn được hưởng thịnh vượng, phải thay đổi theo thời cuộc	336
Chương X	Một thống lĩnh không thể thoát khỏi trận chiến khi kẻ thù ép buộc ông bằng mọi giá	339
Chương XI	Kẻ phải lấy ít địch nhiều, dù yếu hơn thì vẫn sẽ chiến thắng nếu có thể cầm cự được sau đợt tấn công đầu tiên	343
Chương XII	Một thống lĩnh khôn ngoan sẽ làm mọi cách để binh lính của mình phải chiến đấu, và tước bỏ ở kẻ thù sự cần thiết đó	346
Chương XIII	Ta nên tin tưởng vào một vị chỉ huy dũng cảm cùng một đội quân yếu ớt hơn, hay tin một đội quân dũng cảm với một vị chỉ huy yếu ớt hơn	350
Chương XIV	Về tác động của những cảnh tượng hoặc âm thanh kỳ lạ và bất ngờ trong trận chiến	352
Chương XV	Bàn về việc một đội quân nên được một người, chứ không phải nhiều người, lãnh đạo; và tại sao có nhiều hơn một thủ lĩnh lại tai hại	355
Chương XVI	Trong lúc khốn khó, người ta tìm kiếm giá trị đích thực; trong khi ở thời buổi yên bình, không phải người xứng đáng nhất mà những người được tài sản hoặc mối quan hệ tiến cử mới được ưu ái nhất	357
Chương XVII	Ta không được xúc phạm một người rồi sau lại cử người đó đảm nhiệm một chức vụ hoặc chức chỉ huy quan trọng	360
Chương XVIII	Phẩm chất cao quý nhất của một thống lĩnh là có thể đón đầu những mưu đồ của đối thủ	361
Chương XIX	Gia ân hay nghiêm khắc, điều gì cần thiết hơn để kiểm soát một đám đông	364

Chương XX	Một hành vi nhân đạo hữu ích với người dân Falerii hơn hết thấy sức mạnh của quân đội La Mã như thế nào	365
Chương XXI	Làm sao mà Hannibal, khi theo đuổi con đường trái ngược với Scipio, lại gặt hái ở Italy kết quả tương tự như những gì Scipio đạt được ở Tây Ban Nha	367
Chương XXII	Sự nghiêm khắc của Manlius Torquatus và sự hòa nhã của Valerius Corvinus đã mang lại cho cả hai vinh quang như nhau	370
Chương XXIII	Vì sao Camillus bị trục xuất khỏi Rome	376
Chương XXIV	Việc gia hạn quyền chỉ huy đã đẩy Rome vào cảnh nô lệ	377
Chương XXV	Về cảnh nghèo nàn của Cincinnatus và nhiều công dân La Mã khác	379
Chương XXVI	Phụ nữ có thể trở thành nguyên nhân dẫn đến sự suy vong của các quốc gia như thế nào?	381
Chương XXVII	Một thành phố chia rẽ có thể được thống nhất theo cách nào, và để các thành phố vẫn khuất phục thì phải giữ họ ở trạng thái chia rẽ là một quan niệm sai lầm đến nhường nào	382
Chương XXVIII	Một nền cộng hòa phải để mắt đến những việc công dân của mình làm; bởi vì mầm mống của một chế độ chuyên chế thường ẩn dưới vẻ ngoài hành vi hào phóng	385
Chương XXIX	Lỗi lầm của một dân tộc là do quân vương của dân tộc đó	387
Chương XXX	Một công dân muốn dùng ảnh hưởng cá nhân để đặc biệt phục vụ đất nước, trước hết phải tránh xa lòng đố kỵ; một thành phố nên chuẩn bị phòng thủ ra sao khi kẻ thù tiếp cận	389
Chương XXXI	Những nền cộng hòa vững mạnh và những con người dũng cảm luôn giữ được tinh thần và phong thái bất kể mọi thay đổi	392
Chương XXXII	Bàn về những cách thức mà một số người đã sử dụng để khiến hòa bình trở nên bất khả thi	396

Chương XXXIII	Để nắm chắc phần thắng trong trận chiến, ngài phải truyền cho binh sĩ niềm tin lẫn nhau và tin vào ngài	398
Chương XXXIV	Do những lời kể qua kể lại, những đồn đãi hoặc suy đoán nào mà công dân của một nền cộng hòa thiên vị một người đồng bào, và liệu các quan có được ban cho sự phán đoán tốt hơn một tập thể nhân dân hay một quân vương không?	400
Chương XXXV	Về mối nguy phải gánh chịu khi là người đầu tiên đề xuất các phương sách mới; phương sách càng khác thường thì mối nguy càng lớn	405
Chương XXXVI	Vì đâu người Gaul đã và vẫn có thể quả quyết rằng, khi bắt đầu một cuộc chiến, họ dũng mãnh hơn đàn ông nhưng về sau lại yếu đuối hơn đàn bà	407
Chương XXXVII	Liệu một cuộc giao tranh tổng lực có nên được khởi sự bằng những cuộc giao tranh nhỏ hay không; và ta làm sao để có thể dần hiểu về một kẻ thù mới bằng cách tránh những điều ấy?	410
Chương XXXVIII	Về những phẩm chất của một thống lĩnh mà binh lính có thể phó thác	413
Chương XXXIX	Một thống lĩnh cần phải có nhiều kiến thức về nơi chốn	415
Chương XL	Sự gian trá là hợp lý trong chiến tranh	417
Chương XLI	Đất nước chúng ta phải được bảo vệ bằng danh dự hoặc mất danh dự; dù bằng cách nào thì cũng được bảo vệ tốt	418
Chương XLII	Những lời hứa đưa ra do bị ép buộc không cần phải được tuân thủ	420
Chương XLIII	Người sinh ra trong cùng một tỉnh giữ được tính cách gần như giống nhau qua mọi thời đại	421
Chương XLIV	Khi những phương pháp thông thường thất bại, sự gan dạ và táo bạo thường thành công	423
Chương XLV	Trong chiến trận, chờ và đẩy lùi đòn tấn công của kẻ thù, hay đón đầu bằng một cuộc công kích dữ dội thì tốt hơn	425
Chương XLVI	Đặc điểm của các gia tộc được duy trì như thế nào	426

Chương XLVII	Tình yêu đất nước sẽ dẫn dắt một công dân tốt quên đi những oán thù cá nhân	427
Chương XLVIII	Khi phát hiện ra kẻ thù đã phạm phải điều có vẻ là một sai lầm nghiêm trọng, ta nên nghi ngờ có mưu gian nào đó ẩn sau	427
Chương XLIX	Một khối cộng đồng, để bảo vệ tự do, luôn cần những sắc lệnh mới, và chúng ta cũng bàn về những công trạng đã giúp Quintius Fabius được đặt hiệu là Maximus	429

Niccolò Machiavelli gửi Zanobi Buondelmonti và Cosimo Rucellai Health

Xin gửi đến các ngài một món quà, dầu có thể không đáp ứng được những nghĩa vụ mà tôi nợ các ngài thì ít ra cũng là món quà lớn nhất mà Niccolò Machiavelli tôi có khả năng mang đến. Bởi trong đó tôi trình bày tất cả những gì đã học được, hoặc tự mình quan sát được trong suốt quá trình trải nghiệm dài lâu và nghiên cứu liên tục về các vấn đề của con người. Và vì các ngài cũng như bất kỳ ai khác không thể trông đợi nhiều hơn ở tôi, nên không thể than phiền nếu tôi không trao được nhiều hơn.

Quả thực các ngài có thể than phiền sự nghèo nàn trong trí tuệ của tôi, vì những gì tôi trình bày chỉ là lời lẽ vụng về; và trách móc sự yếu kém trong nhận định của tôi, vốn có thể đã phạm sai lầm trong kết luận ở nhiều điểm. Nhưng dầu có như thế, tôi không biết ai trong chúng ta mang ơn nhau ít hơn: là tôi đối với các ngài, bởi đã buộc tôi phải viết những điều lẽ ra tôi không bao giờ viết; hoặc các ngài đối với tôi, bởi đã viết những điều không thể khiến các ngài hài lòng.

Tuy thế, xin hãy nhận lấy điều này trên tinh thần nên có dành cho mọi thứ đến từ một người bạn, khi ta luôn xem trọng ý định của người tặng hơn là chất lượng của món quà. Và, xin hãy tin tôi, chỉ có một điều tôi thấy vừa lòng, đó là biết rằng dầu tôi có thể đã mắc sai lầm trong nhiều việc, nhưng ít nhất tôi không lầm khi chọn các ngài, hơn hết thấy những người khác, để dành tặng những Bài luận này; một phần vì khi làm như vậy, tôi dường như đã bày tỏ một chút lòng biết ơn đối với lòng tốt nhận được, và đồng thời thoát khỏi cái lệ nhàm chán khiến nhiều tác giả để tặng tác phẩm cho một ông hoàng nào đó, vốn bị che mắt bởi hy vọng được ưu ái

hay tưởng thưởng nên ca ngợi ông ta với đủ thứ đức hạnh; trong khi họ có nhiều lý do hơn để chỉ trích ông ta là kẻ bị vấy bẩn với mọi thói tật đáng xấu hổ.

Để tránh sai lầm đó, những người tôi chọn không phải là quân vương, mà là người xứng đáng trở thành quân vương, nhờ những công lao vô hạn của họ; không phải những người có khả năng trao cho tôi danh dự, của cải và sự thăng tiến, mà là người mặc dù không có quyền lực nhưng lại sẵn sàng làm như thế. Vì con người ta, nếu muốn phán đoán công bằng thì hãy nên coi trọng những người có khả năng chứ không phải những người nhờ điều kiện mà làm người hào phóng; và tương tự, những người biết cách cai trị vương quốc, hơn là những người nắm giữ chính quyền mà không biết cách làm. Đối với các sử gia, Hiero xứ Syracuse khi còn là dân thường được ca ngợi nhiều hơn so với một Perseus xứ Macedonia¹ khi đã là một vị vua, qua đó khẳng định rằng trong khi người trước không thiếu bất cứ thứ gì mà một quân vương nên có ngoại trừ cái danh, thì người sau lại chẳng có gì của một vị vua ngoại trừ có trong tay một vương quốc.

Vì lẽ đó, hãy tận dụng hết cái hay hay cái dở này tùy theo cách các ngài đánh giá, do các ngài tự đưa ra; và nếu các ngài vẫn khẳng khái với sai lầm cho rằng ý kiến của tôi là đáng để chú ý, tôi sẽ không quên tiếp tục phần còn lại của Lịch sử theo cách đã hứa trong Lời tựa của mình. Tạm biệt.

1. Perseus xứ Macedonia: Vị vua Macedonia kế vị Alexander Đại đế, cũng là vị vua Macedonia cuối cùng trước khi vương quốc này bị chinh phục và trở thành một tỉnh La Mã. (BT – chú thích của biên tập viên)

QUYỂN I

Lời nói đầu

Tính đồ kỵ ở con người, vốn thiên về phê bình nhiều hơn là ca ngợi thành quả của người khác, đã liên tục khiến việc theo đuổi những phương pháp và hệ thống mới trở nên nguy hiểm không kém gì cuộc kiếm tìm những vùng đất và vùng biển còn chưa được biết đến; dẫu vậy, dưới sự thôi thúc của nỗi khát khao mà tạo hóa đã gieo vào mình, không e sợ khi làm bất cứ việc gì tự tôi cho là sẽ mang lại lợi ích chung cho tất cả, tôi dấn thân vào con đường mà tính đến nay chưa ai từng đặt bước, và dù cho con đường đó kéo tôi vào những rắc rối và mệt mỏi nhưng biết đâu tôi sẽ có thể nhận được lời cảm ơn từ những người dùng tinh thần ái hữu để đánh giá nỗ lực của tôi. Và dẫu cho trình độ xét đoán kém cỏi, kinh nghiệm cá nhân trong các vấn đề hiện tại chưa nhiều, lại thêm vốn hiểu biết về thời cổ xưa còn bất toàn khiến những nỗ lực này của tôi thành ra thiếu sót và không thật hữu dụng, nhưng ít nhất tôi có thể mở đường cho người khác, ai đó giỏi hơn, có lý luận và phán đoán hợp lý hơn, có thể tiến hành tiếp ý định của tôi; vì lẽ đó, nếu tôi không được ghi công thì cũng không nên phải chịu bất kỳ sự quở trách nào trong tất cả mọi trường hợp.

Trừ ra những trường hợp cá biệt, tôi nhận thấy cổ vật được tôn sùng đến mức một mảnh vỡ của pho tượng cổ mà lại được mua với giá cao ngất trời để người mua giữ dùng cho việc trang hoàng nhà cửa hoặc để những người say mê nghệ thuật này sao chép lại; cũng thấy cả những người ấy, một lần nữa, đã cố hết khả năng để mô phỏng nghệ thuật đó trong những tác phẩm khác nhau của họ; mặt khác, tôi nghiệm ra rằng có những tác phẩm cao quý, mà xét về mặt lịch sử chúng được các vị vua, thủ lĩnh, công dân, nhà lập pháp và những người khác đã lao động cần cù vì lợi ích của xứ sở

tạo ra nhân danh các chế độ quân chủ và cộng hòa thời xưa, ấy thế nhưng ở thời nay chúng chỉ được ngưỡng mộ thay vì noi theo, thậm chí bị chối bỏ hoàn toàn, không còn dấu vết giá trị cổ xưa nào sót lại trong chúng ta bây giờ, thế là tôi không thể không cùng lúc vừa ngỡ ngàng vừa đau xót; thật bất nhất, đặc biệt là khi tôi nhận thấy rằng trong các tranh chấp dân sự giữa công dân với nhau cũng như trong những náo loạn động tay động chân mà con người vẫn vướng phải, chính chúng ta luôn phải cậy đến các quyết định và cách bổ cứu do người xưa ban bố hoặc kê ra.

Vì luật dân sự chẳng qua chỉ là ý kiến của các nhà làm luật cổ đại, được quy về thành một hệ thống rồi dạy cho các nhà làm luật thời chúng ta cách định đoạt; còn nghệ thuật chữa bệnh chỉ đơn thuần là kinh nghiệm của các thầy thuốc thời xưa được ghi chép lại và dựa vào đó mà thầy thuốc thời chúng ta thực hành. Tuy nhiên, trong việc ban hành luật cho toàn khối cộng đồng, trong việc duy trì các nhà nước và cai trị các vương quốc, trong việc tổ chức quân đội và tiến hành chiến tranh, trong sự đối đãi với các quốc gia chư hầu cũng như việc mở rộng lãnh địa của một nhà nước, ta không thấy một vị quân vương, một nền cộng hòa, một thủ lĩnh hay một công dân nào viện đến tấm gương của người xưa cả.

Tôi tự thuyết phục bản thân rằng tình trạng này, vốn dĩ không hoàn toàn do sự yếu kém từ các phương pháp giáo dục hiện thời hay những tổn thương khởi từ nỗi thờ ơ đang phủ trùm nhiều tỉnh thành Kitô giáo, mà phần lớn là do trong chúng ta thiếu đi một sự hiểu biết đúng đắn về Lịch sử, và hệ quả là ta mất luôn khả năng dung nạp Lịch sử để rút ra từ đó ý nghĩa thực sự hoặc để thưởng thức cái hay của nó. Do đó, phần nhiều người đọc Sử cho tới nay đều thích thú theo dõi sự đa dạng của những sự kiện được trình bày chứ không có ý phỏng theo; cho rằng phỏng theo không chỉ khó mà còn bất khả thi; như thể về mặt chuyển động, trật tự và sức mạnh thì bầu trời, mặt trời, các nguyên tố và bản thân con người chẳng còn giống như xưa.

Với mong muốn giải cứu con người khỏi lầm lạc này, tôi thiết nghĩ nên ghi chép lại tất cả mọi điều liên quan đến những cuốn sách của Titus Livius đã vượt qua được sự tàn phá của Thời gian, bất cứ điều gì tôi cho là cần thiết giúp hiểu đúng chuyện cổ kim; để bất kỳ ai đọc những nhận xét này của tôi đều có thể thu về cái lợi mà vì nó kiến thức Lịch sử mới được mưu cầu. Và dầu cho nhiệm vụ thật khó khăn, nhưng với sự hỗ trợ của những ai mong tôi nhận lấy trọng trách này, tôi hy vọng mình tiến được đến mức một người khác sẽ không còn phải đi xa thêm nữa để về đích.

CHƯƠNG I

Về khởi đầu của các thành phố nói chung, đặc biệt là của thành Rome

Không ai đọc biết về việc Rome đã khởi sự ra sao, có những ai sáng lập, về các quy chế và luật lệ của thành Rome lại không kinh ngạc khi thấy nó duy trì được sự xuất sắc đến thế qua bao thời kỳ, hoặc khi thấy về sau nó phát triển được thành một Đế chế vĩ đại nhường ấy.

Trước hết, khi nói đến khởi đầu, tôi muốn nói rằng mọi thành phố đều được lập nên hoặc bởi người dân ở ngay tại mảnh đất dựng lên chúng hoặc bởi kẻ xa lạ. Theo cách đầu tiên, thành phố được lập khi cư dân của một nước thấy rằng họ không thể nào an cư nếu cứ sống rải rác thành nhiều xã hội nhỏ khi mà từng xã hội đó, bất kể với vị trí hay số dân ít ỏi của mình, lại không thể tự chống chọi trước các cuộc tấn công của kẻ thù; khi bị tiếp cận, người dân không có thời gian tập hợp phòng thủ mà không phải từ bỏ nhiều thành trì, và do đó trở thành con mồi ngon cho quân xâm lược. Để thoát khỏi những mối nguy hiểm ấy, dù là do chính họ chủ động hay theo yêu cầu của người có quyền lực trội hơn trong số họ, họ ghì mình

lại để sống chung với nhau tại những nơi nhất định, cho rằng sống ở đó sẽ thuận tiện hơn và giúp phòng thủ dễ dàng hơn.

Trong số những thành phố khởi sự theo cách vừa nêu có Athens và Venice; Athens, vì những lý do vừa nêu, được một nhóm dân cư rải rác xây dựng dưới sự chỉ đạo của Theseus. Để thoát khỏi những cuộc chiến tái diễn mỗi ngày ở Italy khi Đế quốc La Mã suy tàn, do sự xuất hiện của những đám quân man rợ mới, đông đảo người lánh nạn, náu trên một số hòn đảo nhỏ ở góc biển Adriatic, đã tạo nên sự khởi đầu cho Venice; không có một nhà lãnh đạo được thừa nhận nào đứng ra, họ đã đồng ý cùng sinh sống với nhau theo những luật lệ cho là phù hợp hơn cả cho sự tồn tại của mình. Và nhờ vào sự bình yên lâu dài do vị trí mang lại, tức là được bảo vệ nhờ biển hẹp trong khi các bộ lạc thường quấy rối xứ Italy bấy giờ lại không có tàu thuyền để tìm đến phá phách, những di dân này đã có thể đi từ một khởi đầu rất nhỏ nhoi và đạt đến sự vĩ đại mà lúc này đây họ đang tận hưởng.

Trong trường hợp thứ hai, tức thành phố được lập nên bởi người ngoài, những người định cư hoặc hoàn toàn độc lập hoặc bị người khác kiểm soát, ví dụ như các đoàn người được một vị quân vương hoặc một nước cộng hòa điều đi nhằm giải tỏa cho đất nước họ khỏi tình trạng dân số quá đông hoặc để [mượn sức di dân] chống giữ cho những lãnh thổ mới giành lấy và cần được bảo vệ với chi phí thấp. Nhiều thành phố đã được người La Mã đến định cư theo cách này, và điều này diễn ra ở mọi nơi trong lãnh thổ đế quốc. Cũng có thể xảy ra tình huống thành phố được một vị quân vương nào đó lập nên chỉ để tăng thêm danh tiếng cho bản thân ông ta chứ không phải vì ý định đưa dân đến cư trú, đây là trường hợp của Alexandria và Alexander Đại đế. Những thành phố thuộc loại này, vì không khởi sự bằng tự do nên hiếm khi phát triển đến mức được xếp vào hàng thành phố chính của vương quốc.

Thành Florence thuộc về loại thành thị không độc lập từ đầu; vì dù ta có truy nguyên về những người lính Sylla hay như một số

người đã đoán là dân miền núi Fiesole (những người thấy được khích lệ trong thời hòa bình diễn ra lâu dài ở khắp nơi dưới sự trị vì của Octavianus và đã xuống chiếm lấy đồng bằng bên bờ sông Arno), thì bất kể đó là trường hợp nào đi chăng nữa, sự thật là Florence được thành lập dưới sự bảo trợ của Rome và ban đầu nó không thể có được tiến bộ nào ngoài những gì nhà nước chủ quyền rủ lòng cho phép.

Nguồn gốc của một thành phố có thể được coi là độc lập khi một dân tộc, hoặc tự mình hoặc dưới sự chỉ huy của một vị quân vương, lâm vào cảnh đói kém, dịch bệnh hoặc vì chiến tranh mà buộc phải rời bỏ quê hương đi tìm nơi nương thân mới. Những người định cư dạng này hoặc tự đưa mình vào các thành phố mà họ thấy sẵn tiện ở quốc gia đang chiếm hữu như Moses đã làm; hoặc xây nên thành phố mới như Æneas¹. Ở trường hợp kể sau, công lao của người sáng lập cùng vận may của thành phố sáng lập được thể hiện rõ nhất; vận may này gây chú ý nhiều hay ít tùy thuộc vào việc năng lực của người khai sinh ra thành phố cao thấp ra sao.

Năng lực của người sáng lập được biết đến theo hai cách: thông qua địa điểm mà họ chọn hoặc thông qua luật lệ mà họ đặt ra. Và bởi con người hành động hoặc theo sự bắt buộc hoặc qua lựa chọn, và cũng vì công trạng có vẻ như to tát hơn khi sự lựa chọn bị hạn chế lại, ta phải cân nhắc xem có nên chọn một vùng cần cỗi làm địa điểm lập thành phố mới hay không, để cư dân, vốn được ràng buộc vào việc cần cù lao động và ít đổ đốn đi do nhàn hạ, có thể sống đoàn kết chặt chẽ hơn, ít tìm thấy lý do chia rẽ trong sự nghèo nàn nơi xứ mình; như trường hợp Ragusa² và nhiều thành

1. Æneas: Nhân vật trong thần thoại Hy Lạp, nhân vật chính trong sử thi *Æneid* của Virgil kể về hành trình của Æneas thoát khỏi sự hủy diệt thành Troy, đến được nơi là nước Italy ngày nay và trở thành tổ tiên của những công dân La Mã đầu tiên. (BT)

2. Ragusa: Là tên gọi trong tiếng Italy và tiếng Latin thành phố Dubrovnik nay thuộc Croatia. Ở thời Trung cổ, vùng đất này được gọi là Cộng hòa Ragusa hay

phố khác được xây nên trong tình cảnh tương tự. Lựa chọn như vậy chắc chắn là khôn ngoan nhất và có lợi nhất nếu người ta bằng lòng tận hưởng thứ thuộc về mình chứ không tìm cách thống trị người khác. Nhưng để được an toàn, họ phải mạnh mẽ, buộc phải tránh những vùng cần cỗi để cắm dùi ở nơi trù phú hơn; nơi mà đất đai màu mỡ cho phép họ sinh sôi nảy nở, có thể tự vệ chống lại bất kỳ ai tấn công mình và đánh bại bất kỳ ai chống lại sức mạnh của mình.

Và đối với tình trạng bạc nhược mà hoàn cảnh có thể gây ra, điều cần lưu ý là nếu điều kiện địa lý không thúc đẩy được người dân chịu thương chịu khó thì luật lệ sẽ phải đảm đương vai trò đó; phải noi theo tấm gương của những quốc gia khôn ngoan có dân cư sinh sống trên những mảnh đất màu mỡ và sáng rạng hơn cả, những quốc gia như vậy nhiều khả năng sẽ nuôi ra hạng người nhu nhược, thiếu sức sống, không chịu được các hoạt động thể chất, thế nên để tránh mối hại sinh ra từ sự nhàn hạ và thoải mái, ý vào đất đai và khí hậu dễ chịu, người ta buộc tất cả những ai có phận sự tham gia quân dịch phải trải qua quá trình huấn luyện gắt gao nhất; nhờ đó mà các nước này trui rèn được lực lượng chiến binh giỏi hơn những quốc gia có điều kiện tự nhiên gồ ghề, cần cỗi. Vương quốc Ai Cập xưa kia là như vậy, dầu là nơi trù phú nhất trong tất cả các nơi, nhưng nhờ sự huấn luyện gắt gao theo đúng luật định mà họ sản sinh ra những chiến binh quả cảm nhất, những người mà nếu tên tuổi không bị lạc mất trong quá khứ xa xưa thì có thể còn xứng đáng được ca tụng hơn cả Alexander Đại đế và nhiều người khác, những người mà ký ức về họ vẫn còn tươi mới trong tâm trí chúng ta. Và ngay cả trong những quãng gần đây, bất kỳ

Cộng hòa Dubrovni. Thành phố được thành lập vào thế kỷ 7 khi Epidaurus của Đế chế La Mã bị các nhóm dân man di phá hủy, khiến người dân Epidaurus phải tránh thoát, di cư đến sinh sống trên một phần của vùng đất Rausa (hay Lausa), sau trở thành Rausium và rồi là Ragusa. Trong quá trình sinh sống, cộng đồng di dân La Mã đó cùng với dân Croatia bản địa đã hòa nhập cùng nhau. (BT)

ai suy nghiệm về vương quốc Soldan và tổ chức quân sự của các Mameluke¹ trước khi bị Selim Đại Thổ² thôn tính hẳn phải thấy họ đã luyện quân cẩn thận như thế nào trong mọi loại bài thực hành chiến đấu; qua đó ta thấy được họ sợ sự biếng lười mà đất đai và khí hậu ôn hòa có thể dung dưỡng, khiến họ rơi vào cảnh bị đánh bại, trừ khi tình trạng này được trung hòa bằng luật lệ nghiêm ngặt. Thế nên tôi phải nói rằng lập thành phố ở nơi màu mỡ thật là một lựa chọn sáng suốt khi những tác động ngoại cảnh ấy được cân bằng thích đáng bởi sự ràng buộc của luật pháp.

Khi Alexander Đại đế tính đến việc tăng thêm danh tiếng cho cá nhân ông bằng cách lập ra một thành phố mới, kiến trúc sư Dinocrates đã đến và chỉ cho ông cách xây dựng trên núi Athos, nơi không chỉ có một vị trí vững chãi mà còn có thể được xử lý để thành phố xây dựng ở đó sẽ hiện ra như hình dạng con người, một điều lạ thường và nổi bật, xứng tầm vị vua vĩ đại nhường này. Nhưng khi Alexander hỏi cư dân sẽ sống ra sao, Dinocrates đáp rằng đó là điều ông chưa nghĩ đến. Rồi thì, Alexander cười và cứ thế xây dựng Alexandria trong khi vẫn giữ nguyên núi Athos; nơi có vùng đất đai màu mỡ, vừa gần sông Nile và gần biển, có thể thu hút nhiều người về sinh sống.

Với người tìm hiểu nguồn gốc của Rome, nếu cần gán sự khởi đầu của thành phố cho Æneas thì có vẻ như Rome nằm trong số những thành phố do người từ phương xa đến thành lập, còn nếu gán [danh sáng lập] cho Romulus thì có lẽ Rome thuộc nhóm thành phố do người bản địa dựng lên. Nhưng bất kể xếp vào loại nào thì thành phố ấy cũng được coi là đã bắt đầu trong bầu không

1. Vương quốc Soldan còn gọi là vương quốc Mamluk là một đế quốc Islam từng cai trị Ai Cập và Syria, hình thành khi các Mameluke (hay Mamluk, tên gọi chỉ một lớp chiến binh nô lệ dưới triều Abbas Islam giáo) tiếm quyền và kết thúc triều đại Abbas. (BT)

2. Selim Đại Thổ (hay Selim I, 1465-1520): Người đã chinh phục và sáp nhập vùng Trung Đông vào đế quốc Ottoman. (BT)

khí tự do chứ không phải do khuất phục trước một nhà nước khác. Người ta cũng thấy, như sau đây sẽ lưu ý, rằng kỷ luật từ các luật lệ do Romulus, Numa và những nhà sáng lập khác áp lên thành phố nghiêm ngặt đến thế nào; để cả sự màu mỡ, vị trí gần biển, số lượng chiến thắng lẫn phạm vi lãnh địa đều không thể khiến nó suy đi trong suốt nhiều thế kỷ, mà ngược lại vẫn bảo tồn được đầy đủ những phẩm chất mà không khối cộng đồng nào khác sánh kịp.

Và bởi vì những điều mà Rome đạt được, cũng là theo những gì được Titus Livius ca ngợi, đã tạo nên ảnh hưởng ở cả trong lẫn ngoài nhờ sự khôn ngoan của tập thể hoặc của một vài cá nhân, tôi sẽ bắt đầu bằng cách đề cập và nhận xét những hệ quả khởi từ những gì đạt thành trong phạm vi thành phố nhờ vào tiếng nói của số đông, điều dường như là đáng chú ý hơn cả; toàn bộ Quyển đầu tiên hoặc Phần đầu tiên trong *Luận về chính trị La Mã: Từ mười quyển đầu Lịch sử La Mã của Titus Livius* của tôi sẽ hướng đến mục đích này.

CHƯƠNG II

Bàn về các kiểu chính quyền khác nhau; và việc liệu khối cộng đồng Rome thuộc về kiểu nào trong số ấy

Tôi xin bỏ qua mọi thảo luận về những thành phố vốn phụ thuộc vào thành phố khác, và sẽ chỉ nói về những thành phố ngay từ thuở ban sơ đã hoàn toàn độc lập khỏi mọi sự kiểm soát của bên ngoài, được cai trị ngay từ đầu theo ý muốn của chính họ, bất kể đó là nền cộng hòa hay tiểu vương quốc.

Vì những thành phố có nguồn gốc khác nhau nên luật lệ và thể chế cũng khác nhau. Một số thành phố ngay từ đầu, hoặc không lâu sau đó, đã được một nhà lập pháp duy nhất ban hành hàng loạt luật lệ, tất cả xảy cùng một lúc; như luật Lycurgus ban hành cho người Sparta trong khi ở một số thành phố khác thì vào những thời điểm